

den stadigt: i 160 miles naas atter Overfladestivheden, i 400 miles er Stivheden omtrent $1\frac{1}{2}$ Gange Glassets, og i Jordcentret er den over 3 Gange saa stor som Stivheden af Nikkelstaal i Panserplader.

Man forstaar derfor, at Jordens egentlige Indre kan betragtes som et næsten absolut fast Legeme; og den Kendsgerning, at der til Tider strømmer llydende Lava op fra Vulkaner, støtter saaledes Teorien om et plastisk Overgangslag tæt neden under den faste Jordskorpe. De Kræfter, der sætter dette Lag i Bevægelse, søger nu *See* — som ovenfor nævnt — i Dampudviklingen under Oceanernes Bund.

Det kan ved første Øjekast synes noget forbløffende at antage, at selv de store Tryk i Verdenshavens Dybderegioner skulde være i Stand til at presse Vand gennem et Granitlag af en Tykkelse paa 15—20 miles. Men hertil er jo at bemærke, at Granit og de andre Klippemasser lige saa lidt som andre Stoffer er absolut massive; tværtimod har (ifølge *See*) mikroskopiske Undersøgelser paavist, at Granitten ofte er opfyldt af en Masse smaa Porer og Hulheder, hvor igennem Vandet efterhaanden siver dybere og dybere ned paa Grund af Haarrørskræfter; og ved nærmere Eftertanke synes Hypotesen saaledes ikke uantagelig af fysiske Grunde.

Hvorvidt den er rigtig eller ej, maa dernæst afgøres ved direkte Iagttagelser i Naturen, og her synes Forholdene efter alt at dømme at give *See's*

Anskuelse Ret. For det første forekommer Vulkaner og Jordskælv hyppigst langs Kysterne af de dybe Have (om Forholdene langs Himalayakæden se min tidligere Artikel), medens store Indlandsletter som Sahara synes ganske fri for saadanne Fænomener; endvidere er det velkendt, at der hyppigt langs vulkanske Kyster findes ejendommelige »Grøfter« i Havbunden, hvor Dybderne er betydelig større end længere til Søs. Man kan saaledes pege paa Tuscarora-Dybet ved Japan, Sunda-Graven langs Java, og de ejendommelige Havbundsforhold langs Aleuterne. Lægges et Profilsnit tværs paa Kystlinien, faar man herved et bølgeformet Tværsnit, der leder Tanken hen paa Bølgebevægelser i Lagene under Jordskorpen. Og da nu netop Fordybningerne findes i Havbunden, og Ophøjningerne er det faste Land, maa Lava-bevægelsen foregaa fra Oceanet ind mod Kontinentet: være frembragt af en Kraft hidrørende fra Havet. At denne Kraft maa betinges af Bundens Gennemtrængelighed for Vand, ligger nu lige for Haanden, og Teoriens Rigtighed synes bevist.

See anvender dernæst sin Idé paa mange forskellige Eksempler, hentede fra alle Jordens Egne. Saaledes gøres f. Eks. Alpernes Bygning til Genstand for et indgaaende Studium. — I nærværende korte Artikel har det imidlertid blot været Hensigten at henlede Læsernes Opmærksomhed paa nogle Hovedtræk i *See's* Værk; angaaende Enkelt- hederne maa vi derfor henvise til Originalen.

De vigtigste af danske foretagne Rejser og Forskninger i Asien.

Af Oberst Emil Madsen.

(Fortsættes).

Det første, der berettes om Rejser fra Danmark til Asien, gælder Pilegrimsfærd; thi det synes ikke at være hændet, at Vikinger paa deres Farter i Middelhavet nogensinde er komne saa langt imod Øst, at de har naaet til Asiens Kyster.

Efter at Kejser Konstantins Moder Helene havde gjort en Rejse til Jerusalem i Pilegrimmenes Dragt, fundet Kristi Kors og været med til at bygge en Kirke paa Oliebjerget og flere andre, blev det almindelig Skik i Kristenheden at drage til det hel-

lige Land, og hos mange vaagnede den Følelse, som endnu, ganske vist nærmest med et himmelsk Jerusalem for Øje, har et Udtryk i vor Salme:

O Helligaand, mit Hjerte
Den Stad saa haardt attraar,
Jerusalem,
Det søde Hjem,
Hvor al min Nød og Smerte
Sit Pas og Afsked faar.

Selvfølgelig maatte der dog hengaa adskillige

Hundrede Aar efter Helenes Pilegrimsfærd, til Danmark var blevet kristnet, inden ogsaa danske tog Del i Valfarterne. Dog er det vistnok sandsynligt, at adskillige Personer forholdsvis tidligt har følt sig dragne til at foretage Valfarter, der kunde gælde forskellige Steder, blandt hvilket det hellige Land dog altid udøvede den største Tiltrækning.

Om de Personer, som foretog Valfart did, haves der for den ældste Tids Vedkommende ingen Beretninger, naar man ikke vil medregne enkelte fabelagtige Sagn, og at Væring er vist ikke ganske sjældent ogsaa har besøgt det hellige Land. Kun middelbart findes der Antydninger til slige Valfarter. Det siges jo saaledes, at de Adelsmænd, som foretog saadanne med Stav og Muslingkappe, stundom optog den karakteristiske Muslingskal i deres Vaabenskjold til Tegn paa, at saadan Valfart var udført. En Del Adelsfamilier eller Personer fører dette Mærke, uden at det vides, ved hvem det fra først er indført. Saaledes fører Familien Jærnskæg en Ibskal, Familien Baden en Ibskal under en Halvmaane, Familien Rotfeld tre Ibskaller paa en Skraabjælke eller stillede paa Skraa. Den sidste Families Vaaben er alt kendt fra 1264¹⁾.

Ogsaa paa andre Maader kan der træffes Minder. Et saadant er vistnok den sort-brune Sten, der er indmuret i Sct. Hans' Kirke i Odense, i Gavlen ud mod Nørregade. Den antages at være hjemført fra det hellige Land, men intet nærmere vides. Kirken er bygget senest i det 14. Aarhundrede, maaske alt noget tidligere²⁾.

I Almindelighed foregik Valfarterne ad tre Veje og begyndtes i Marts eller Juni, senere i det 15. Aarhundrede hyppigt i Aug. og Sept., den Aarstid, paa hvilken Tilstrømningen af Pilegrimme var stærkest, fordi Vejene da var tørre, Bjærgstrømmene mindre vilde, Sneen i Passerne smeltet, og Dagene mindre varme og dog lange nok til betydelige Vandringer. De danske drog som oftest først til Visby paa Gotland, derfra til Estland eller Kurland og videre gennem Smolensk og Kiev ad Dniepr og det sorte Hav til Konstantinopel og derfra til Søs, som oftest anløbende Cypern, til Sct. Jean d'Acra (Akka). Efter den første Halvdel af det 12. Aarhundrede

benyttedes denne Vej dog kun sjældent paa Grund af, at Mongolernes Indfald i Rusland gjorde den usikker. Nogle, men næppe mange, benyttede til de forskellige Tider Søvejen umiddelbart hjemme fra gennem Kanalen mellem England og Frankrig og Gibraltarstræet.

De fleste fra de Lande rejste, især i de sildigere Tider, gennem Tyskland ad forskellige Veje og over Alperne, hvor de vigtigste Overgangssteder da, naar man kom fra Tyskland, var Store Sct. Bernhard og Septimer, medens Bernhardin og Brenner spillede en mindre Rolle, og Sct. Godthard ikke benyttedes førend i den 2. Halvdel af Middelalderen og endda kun sparsomt. Omtrent 1482 anlagde Hertug Sigmund af Tirol en ny og i Forhold til den ældre, god Vej over Brenner, og dette Overgangssted benyttedes derpaa mere end før, om det end i Foraarstiden kunde være noget besværligt paa Grund af optøende Snemasser. Naar Pilegrimme havde foretaget Overgangen over Alperne, drog mange til Rom, derpaa til Brindisi og videre til Søs. Ikke faa drejede, naar de var komne over Brenner, af mod Øst, gennem Pusterthal eller Brentas Dal og begav sig til Venedig og begyndte Sørejsen. Nogle begav sig ogsaa til Venedig gennem Kärnthen, medens enkelte ogsaa drog gennem Ungarn og Bulgarien til Konstantinopel og herfra videre til Søs¹⁾.

Ikke sjældent var Røveruvæsenet i Italien, især i de sildigere Tider, meget besværende ogsaa for Pilegrimme, medens disse ellers nød godt af en Del Beskyttelse, saaledes i Reglen var fritagne for Told.

Det er i Middelalderen nærmest Personer af det kongelige Hus og selve Kongerne, om hvis Valfarter der haves Beretninger. En af de første, som en saadan gælder, er Svend Estridsens Fætter, Svend Godvinssøn, der barfodet foretog en Vandring til det hellige Land, men omkom paa Tilbagevejen 1052. Omtrent samtidig nævnes Alvin Haraldsøn, Sønnesøn af Knud den Store²⁾. Den første, danske Konge, som valfartede til Jerusalem, var som bekendt Erik Ejegod. Hans Rejse fjernede sig dog fra det sædvanlige ved, at han drog ud med et Følge, der angives at have udgjort omtrent

¹⁾ Henry Petersen, Danske adelige Sigiller fra det XIII. og XIV. Aarhundrede; Thiset, Danske adelige Sigiller fra det XV., XVI. og XVII. Aarhundrede.

²⁾ Engelstoft, Odense Byes Historie, 2. Udg. 50 f.; Vedel Simonsen, Bidrag til Odense Byes ældre Historie I, 1. S. 178 Anm. 2.

¹⁾ Se nærmere om Rejseruterne Petersen, Haandbog i den gammel-nordiske Geografi, Kbh. 1834, 99=104; om Alpeovergangene. Oehlmann Die Alpenpässe im Mittelalter, Afh. i Jahrbuch für schweizerische Geschichte III og IV, 1878. 1879.

²⁾ Riant, Skandinavernes Korstog og Andagtrejser til Palæstina, Kbh. 1868. 171.

3000 Mand. Han ledsagedes desuden af sin Dronning Bodil og ifølge nogle Beretninger af sin Søn, den senere Kong Erik Emun; Rejsens uheldige Udfald er bekendt. Kongen, der var rejst ud gennem Rusland og Konstantinopel, døde i Bafa paa Cypern den 16. Juli 1105. Her findes der nu intet Spor af hans Gravsted. Hans Dronning, der fortsatte Rejsen, naaede ej heller Jerusalem, men døde uden at være kommen ind i den og blev begravet i Mariekirken paa Oliebjerget, vistnok i det til Sct. Josef indviede Kapel. De øvrige Ledsagere synes atter at være komne tilbage til Danmark 1106.

Om Erik Emun berettes kun kortelig, at han foretog en Rejse til det hellige Land, men om dermed menes den Rejse, han muligt foretog sammen med Erik Ejegod, eller en senere, kan ikke afgøres.

Den mest bekendte af danske Kongers Valfarter er den, som foretoges af Valdemar Atterdag. Denne er dog saa omhyggelig udarbejdet af Historikeren C. E. H. Reinhardt¹⁾, at der ganske kan henvises til hans Beretning. Kun er der ikke gjort nøjere Rede for, hvilken Vej han drog gennem Tyskland. Dog maa den Hurtighed, hvormed den foretoges, i alle Tilfælde beundres. Han var nemlig i Marienburg i Preussen d. 13. Febr. 1347 og tilbage i København efter at have besøgt Palæstina d. 24. Juni s. A. Det bør dog næppe forbigaaes, at Huitfeldt bemærker, at Kongen paa denne Rejse brugte en stor Del af de Penge, han havde faaet ved at afstaa Estland til den tyske Orden, og at det havde været bedre, om de var blevne anvendte til Afbetaling paa Rigets Gæld²⁾.

Ogsaa Erik af Pommern foretog en Rejse til Jerusalem 1423—1425, idet han nærmest af politiske Grunde rejste gennem Polen, Ungarn og Venedig³⁾. Desuden var der flere kongelige Personer, om hvilke det berettes, at de aflagte Løfte om at foretage lignende Pilegrimsfærd eller Hærtog, uden at disse Løfter indfries, saaledes Kong Niels' Søn Magnus, Erik Lam, Valdemar Sejr og tilsidst Christian I og hans Dronning⁴⁾.

Foruden Kongerne var der mange, baade gejstlige og verdslige, som især i det 12. Aarhundrede, men ogsaa før og siden, foretog Valfarter til Palæ-

stina, uagtet Rejserne var blevne farligere, efter at Seldsjukerne havde bemægtiget sig Palæstina og en stor Del af de omliggende Lande c. 1080, medens dog samtidig Ønsket om at samle Relikvier hos mange var vokset til Lidenskabelighed og fremkaldte Rejser. Enkelte Aarbøger og Nekrologer har bevaret Mindet om saadanne Pilegrimme, hvoraf nogle døde under opholdet i Palæstina eller paa Rejsen¹⁾. Blandt de mange bør maaske særlig erindres Hellig Anders fra Slagelse, om hvis vidunderlige Hjemfart Korset paa en Høj i Landsgrav Mark endnu erindrer den Dag i Dag, og Ridder Esbern, paa hvis Tilbagekomst hans Hustru Sidsel ventede i 16 Aar²⁾.

Baade danske Konger og andre oprettede rundt om Hospicier til Underhold for Pilegrimmene paa deres Rejser i Lighed med, hvad der almindeligt havde fundet Sted i Udlandet, hvor der ved de vigtigste Byer, derhos ogsaa ved enkelte Ridderborge sjældent savnedes saadanne Hospicier.

Som Følge af Besøgene i det hellige Land fremkom der baade paa dansk og paa islandsk Beskrivelser af Landet og af Jerusalem, stundom indflettede i Sagaer, og Vejledninger angaaende Rejseruter. Nogle saadanne findes trykte³⁾, andre i de arnamagnæanske Samlinger⁴⁾. Ogsaa tre Kort om Jerusalem formentlig fra Slutningen af det 13. eller Begyndelsen af det 14. Aarhundrede findes i disse og har lignende Oprindelse⁵⁾.

Efterhaanden nedstemtes de religiøse Følelser, som opildnede til Valfarter til det fjærne Land. Pavernes Jubelaar hjalp til at faa Aflad paa en billigere Maade. Pilegrimsfarterne blev som foran nævnt vanskeligere og farligere, og man nøjedes derfor ofte med at besøge Rom eller Compostella eller endog blot Helligdomme i Norden i Stedet for det hellige Land, og tilsidst fremtraadte ogsaa

¹⁾ Riant, 1. c. 416 ff.

²⁾ Et Hundrede udvalgte danske Viser, Kbh. 1695, 650.

³⁾ Lorenzen, Vejleder for Pilegrimme, trykt sammen med Mandevilles Rejse, Kbh. 1888; en Rejserute ad Søvejen fra mindst det 12. Aarhundrede findes i Annaler for nordisk Oldkyndighed, 1836, 48 Anm. 2.

⁴⁾ Nr. 194 Okt. trykt i Alfreði Islenzk 1, Kbh. 1908, Nr. 489 og 589 Kv., Indskud i Kirjalax Saga (jvf. Werlauff, Summa geographiæ mediævi etc. i Anniversaria in memoriam reipublicæ sacrae et litterariæ etc. Kbh. 1822 og Antiquités russes, II Kbh. 1852, 394 f., 415, 420, 423).

⁵⁾ Nr. 544 Kv., Blad 19 r (gengivet i Hauksbok, 1892—96, 186), Nr. 732 b. Kv., Blad 8 v., Nr. 736 I Kv., Blad 2 r., gengivet bl. a. Steder i Antiquités russes, II, Blad V.

¹⁾ Reinhardt, Valdemar Atterdag, Kbh. 1880. 154 ff., jvf. Hist. Tidsskrift 4, III, 201—205.

²⁾ Huitfeldt. Danmarks Krønike, Folieudg. 496.

³⁾ Se om denne, Møllerup. Afh. Hist. Tidsskrift 5 III 713—743.

⁴⁾ Riant, 1. c. 301, 304, 465, 571.

den Skik, at man i Stedet for at udføre Rejsen personligt, sendte en betalt Stedfortræder¹⁾.

Endnu fra Begyndelsen af det 16. Aarhundrede haves dog en for Danmark temmelig enestaaende udførlig Beretning om to Adelsmænds Rejse til det hellige Land, som viser de Vanskeligheder, Pilegrimsfarter paa den Tid var undergivne, og som derfor her meddeles udtogsvis, skønt den tidligere er trykt²⁾. Beretningen gælder den Rejse, som Holger Gregersen Ulfstand og Johan Oxen foretog 1518. Det var da en meget urolig Tid i Palæstina. Der var Krig mellem den tyrkiske Sultan og den ægyptiske Sultan, som længe havde haft Herredømmet i Palæstina. Den 24. Aug. 1516 slog den tyrkiske Sultan Selim den ægyptiske ved Aleppo, holdt den 4. Okt. sit Indtog i Damaskus, marcherede efter et Ophold her til Ægypten, bemægtigede sig under Vejs Jerusalem o. fl. Stæder og leverede atter den 20. Januar 1517 et sejrrikt Slag ved Kairo, hvornæst den sidste ægyptiske Sultan blev dræbt d. 13. April s. A. Efter saaledes at have underkastet sig Ægypten, vendte Selim tilbage i Septbr. 1517, var i Okt. i Damaskus, marcherede derfra i Marts 1518 til Aleppo og videre til Konstantinopel.

Det angives i Beretningens Overskrift, at Rejsen foretoges 1518; men, da det tillige ses, at den strakte sig fra det ene Aar ind i det andet, kan der være Spørgsmaal, om den begyndte 1517 og endte 1518, eller om den begyndte 1518 og endte 1519. Flere Omstændigheder taler imod det sidste, særlig at Holger Gregersen fik Laholm til Len den 9. Jan. 1519, altsaa paa en Tid, hvor han vilde have været udenfor Landet, hvis Rejsen var foretaget 1519, hvad der synes mindre rimeligt.

De to Adelsmænd rejste fra Danmark, formodentlig i Marts, gennem Lübeck, Braunschweig, Koburg og Nürnberg til Venedig, hvor de indtraf 2. Pintsedag. De blev dér i 12 Dage og forhandlede med en Skibsfører, der plejede at sejle med Pilegrimme. De red derpaa til Rom for at faa den nødvendige Tilladelse til at besøge den hellige

Grav¹⁾. Da de kom tilbage til Venedig, var der indtruffet mange Pilegrimme, og de kom da overens med Skibsføreren, at han for 50 venetianske Dukater skulde sejle med dem til Palæstina og give dem Kost om Bord. Derimod skulde de selv betale, hvad deres Ophold kostede, naar de befandt sig i en Havn og gik i Land, derhos hvad Sultanen i det hellige Land vilde forlange af dem. I Venedig besaa de Staden og deltog Guds Legemsdag (2. Torsdag efter Pintsen) og nogle følgende Dage i gejstlige Optog, der findes nærmere beskrevne. De besøgte tillige Sct. Loretto.

Dermed standser Beretningerne og begynder først igen under Opholdet i Jerusalem med Opregning af en Del Helligdomme, der besøgtes. Den fortsætter derpaa med, at der, da de skulde tiltræde Tilbagereisen og ride bort fra Staden, kom Efterretning om, at »Iledninger« spærrede Vejen. De kom derfor ikke bort, og paa »Vor Frues Bebudelsesdag«, som der siges²⁾, kom de fjerde Gang ind til den hellige Grav, hvad der i Reglen ikke hændte nogen Pilegrim. Efter at Pilegrimmene senere tre Timer før Dag havde samlet sig i det Kloster, hvor Munkene havde taget sig af dem, begav de sig paa Vej til Jaffa, ledsagede af 300 Mand til Hest og 100 til Fods, som »de Jerusalemmer Herrer« havde givet dem med til Beskyttelse. Paa Grund af Efterretning om, at fjendtlige Styrker spærrede Vejen, maatte de dog ride. (12—13 Mile) til »Gessa« (Gaza). Den næste Dag, da de vilde ride derfra, blev de atter tvungne tilbage af fjendtligsinde Styrker, og de besaa da i Gaza de Mærkværdigheder, der knyttede sig til Historien om Samson. Endelig naaede de frem til Havet paa et Sted, der kaldes »Nar«, og her lykkedes det dem at blive indskibede under en stærk Storm med Fralandsvind. De synes derfra at have sat Kursen til Famagusta paa Cypern og besøgte paa Vejen et ikke navngivet Sted, hvor Sct. Georg var født og Sct. Katarina var fængslet³⁾. Søndag før

¹⁾ Som er særdeles mærkeligt Eksempel paa denne Skik fremtræder den Udsending af mange Personer, som Dronning Margarethe bestemte at skulde foregaa efter hendes Død (Molbech og Petersen, Udvalg af hidtil utrykte Diplomer og Breve, Kbh. 1858, 306).

²⁾ I Orion I, 1 efter Gle. kgl. Samling Fol. Nr. 844, 235 — 245, omhandlet i Kirkehistoriske Samlinger 5, I, 484, 698.

¹⁾ Paverne havde efterhaanden tiltaget sig Ret til at give saadan Tilladelse, efter at det tidligere havde været nok, at en Biskop, en Abbed eller en Fyrste havde bevidnet, at Rejsen alene foretoges af Fromhed og Gudsfrygt og ikke af andre Aarsager.

²⁾ Marie Bebudelsesdag (25. Marts) maa være en Fejlskrift, da denne Dato ikke passer, hverken med det foregaaende eller efterfølgende. Der er snarest ment Marie Fødselsdag (8. Septbr.).

³⁾ Formentlig Iskenderun (Alexandrette).

Mikkelsdag vilde de sejle til Rhodos, men blev da Natten før Sct. Dionysi Dag (9. Okt.) overfaldne af en svær Storm, der drev dem tilbage til »Befar« (Bafa) paa Cypern. De sejlede derpaa til et Sted, der er kaldt »Besarra«, forblev dér i 8 Dage, sejlede derpaa til Zara, hvor de ligeledes opholdt sig en Uge, og tilsidst i Retning af »Parens« (Parenso) i Istrien. Inden de naaede hertil, opstod der atter en hæftig Storm, som trang dem tilbage til Zara. Her forlod de saa Skibet Onsdag før Kyndelmisse og fortsatte Rejsen i et Fartøj, der blev roet, og med dette indtraf de saa i Venedig Fredagen før Fastelavn.

Der findes i samme Haandskrift som den ovenstaaende Beretning, umiddelbart efter samme, en anden, der er kaldt »Fortegnelse paa en anden Rejse til den hellige Grav«. Saafremt det burde antages, at Aarstallet 1518 i den første Beretning var en Fejlskrift for 1516, kunde det synes, at det i den sidstnævnte fortalte var det i den førstnævnte manglende Stykke; thi Beretningen begynder med Afrejse fra Venedig og ender med et Ophold i Jerusalem. Den gælder dog sikkert 1516, thi der siges, at Afrejsen fra Venedig skete Søndag, Sct. Viti el. Modesti Dag, hvilken Helgendag paa den Tid ikke indtraf paa en Søndag uden i 1516. Der siges tillige, at efter at flere af Pilegrimmene var blevne slagne til Riddere Tirsdagen næst for Vor Fru »Seuermeere« (Sidermere, Vor Frue Fødselsdag, 8. Sept.), og de tor 3. Gang havde været i den hellige Gravs Kirke og kom ud derfra, fik de Tidende, at Sultanen var slagen, hvilket synes at sigte til det foran nævnte Slag den 24. Aug. 1516. Paa denne Rejse varede Overfarten fra Venedig til Jaffa fra den 15. Juni til den 7. Aug. 1516, og, da der først maatte sendes Folk i Land for at begære Lejde, skete Landsætningen først den 14. Aug.

Omtrent samtidig nemlig 1516 og 1517 besøgte den berømte Feltherre, Johan Rantzau, det hellige Land og blev dér slagen til Ridder af den hellige Grav, og samme Værdighed opnaaedes af Henrik Nielsen Rosenkrantz til Vallø († 1537).

Ved Siden af Valfarterne fremkaldte Deltagelse i Korstogene ogsaa mange Rejser og Foretagender angaaende det hellige Land. Om denne Deltagelse haves dog kun faa paalidelige, historiske Efterretninger. Det synes dog at kunne godtgøres, at danske, dels enkeltvis, dels i større eller mindre Flokke har deltaget i omtrent alle Korstog, hyppigst under fremmede tyske, franske og engelske

Fyrsters Anførsel, i 1189 og 1196 under Grev Adolf III af Holsten. Særlig fortjener at nævnes en dansk Prins, Svend, snarest en Sønneson af Svend Estridsen¹⁾, der ca. 1097 i Spidsen for et ikke ubetydeligt Antal Krigsmænd fulgte efter Korsfærernes store Hær gennem Lilleasien, for at samles med den foran Anbiochia, men paa Vejen blev overfalden af de Vantro i Nærheden af det nuværende Ak-Sjehir i Ejaletet Karaman og nedsablet tilligemed hele sin Styrke paa nogle faa nær²⁾. Ogsaa bør nævnes den danske Prins Karl, en Søn af Hellig Knud. Han drog til det hellige Land 1107, var sammen med Sigurd Jorsalafar 1109 eller 1110 og blev tilsidst Hertug af Flandern³⁾.

Af ikke ringe Betygning blev de Ægteskaber, der tilsigtedes indgaaede eller virkelig fandt Sted i Kongehuset som Følge af Korstog eller mulige Pilegrimsvandring, paa hvilke den pyrenæiske Halvø i Reglen besøgtes, naar Rejsen foretoges ad Søvejen. Et Ægteskab foresloges saaledes 1203 mellem en Søn af Kong Alfons VIII af Kastilien og en dansk Prinsesse, rimeligvis en af Valdemar I.s Døtre; men det kom ikke i Stand. Derimod blev som bekendt Valdemar II gift 1214 med Berengaria, Datter af Portugals Konge Sancho I, og Berengarias Broderdatter, Datter af den portugisiske Konge Alfons II, blev gift 1229 med Valdemar II's ældste Søn af samme Navn, men døde alt 1231⁴⁾.

Stundom findes den Formodning fremsat, at de Lilier, som findes i forskellige danske Adelslægters Vaaben⁵⁾, skal have deres Oprindelse fra Korstogene, særlig fra det, der foretoges 1146, og paa hvilket danske Riddere skal have fulgt den franske Konge Ludvig VII. Ogsaa andre Vaabenmærker, som Vildmænd, Tyrkehoveder, Halvmaaner m. fl. kan muligt formodes at have en lignende Oprindelse, ligesom ogsaa enkelte Adelsnavne som Rosenkrantz' og Tornekranz'⁶⁾.

Endelig henføres af nogle Elefantordenens Oprindelse til Alexius Komnenus (1081—1118) eller

¹⁾ Suhm, Hist. af Danmark V, 39.

²⁾ Hans Bedrifter er blevne poetisk forherligede af Torquato Tasso i dennes berømte Digt: Det befriede Jerusalem. (Oversættelse af Baggese i det skandinaviske Literaturselskabs Skrifter, I. 1806, 438).

³⁾ Suhm I. c. V, 158, 231.

⁴⁾ Annaler for nordisk Oldkyndighed, 1836, 60.

⁵⁾ Se disse, i Thiset og Henry Petersen I. c.

⁶⁾ Vedel Simonsen, Udsigt over Nationalhistoriens ældste og mærkeligste Perioder, II, 200.

Gotfred af Bouillon i Anledning af det første Korstog ¹⁾, ligesom Dannebrogordenens Oprindelse henføres til Valdemar II's Estlandstog.

Med Reformationen ophørte Pilegrimsvandringerne her fra Landet; men det var dog ikke faa danske, som vedblivende af Videbegærlighed besøgte det hellige Land i det 16. og 17. Aarhundrede ²⁾. Nogle af disse har efterladt endnu tilværende Rejsebeskrivelser, saaledes Otte Skram, der rejste ud 1587 og efter at have deltaget i et Krigstog i Polen kom til Konstantinopel, hvorfra han videre 1591 foretog en temmelig farefuld Rejse i det hellige Land og andre Dele af Syrien og derpaa rejste tilbage til Marseille ³⁾, den senere Rigskansler, Jakob Ulfeld, der blandt mange andre Rejser, som ham foretog, ogsaa i Følge med flere Adelsmænd rejste ud 1588 over Venedig og Konstantinopel til det hellige Land og Ægypten ⁴⁾, og Heinrich Rantzau, der 1623 drog ud fra Venedig søværts til Acre og derpaa videre til Jerusalem og Ægypten og hjem gennem Konstantinopel, Bulgarien og Venedig ⁵⁾.

I det 18. Aarhundrede synes Interessen for Rejser til det hellige Land at have været temmelig ringe ⁶⁾.

Derimod er igen i vor Tid Interessen vaagnet, og ved den større Lethed, hvormed Rejser til Palæ-

¹⁾ Riant I. c. 176; Münzer, Undersøgelser om de danske Ridderordeners Oprindelse, Kbh. 1822, 43.

²⁾ Adskillige af disse findes nævnte i Vedel Simonsen, Udsigt etc. 168—171.

³⁾ Gle. kgl. Samling Kv. Nr. 3084. Nye kgl. Saml. Kv. Nr. 2121 I, og 2122. Otte Skram, (født 1569, død 1606) Søn af Offe Skram til Hammer Gr. (Arctander. Ligprædiken over Otto Skram).

⁴⁾ Thotts Samling Kv. Nr. 1294, jfr. Nye kgl. Saml. Kv. Nr. 2149, der handler om hans Herkomst og Levned, født 1567, død 1630. Han var ogsaa 1590 i Batavia. — I Gle. kgl. Samling Kv. Nr. 2078 findes ogsaa en paa tysk affattet Beskrivelse af en Rejse til det hellige Land 1593. Der findes dog ikke angivet af hvem, den er udført, og det er tvivlsomt, om den gælder en dansk.

⁵⁾ Heinrich Ranzowen . . . Reise Buch auff Jerusalem, Cairo in Ægypten und Constantinopel, Kbh. 1669. Forfattet af Heinrich Rantzau til Schönweide i Holsten, Rosenvold, Mögelkær m. m., født 1599, død 1674 som Gehejmerraad, efter kort efter Frederik III's Tronbestigelse at være bleven Rigsråd og Ridder.

⁶⁾ Den eneste Rejse, der synes at have efterladt sig et literært Mindesmærke, er den, som 1787 foretoges af en forhenværende Boghandler i Altona, Jonas Kortens (Kortens, Rejse nach dem weiland gelobten Lande, wie auch nach Egypten, dem Berg Libanon, Syrien und Mesopotamien, Halle 1785).

stina nu kan udføres, er det ikke faa, der har besøgt dette Land paa Rejser, for hvilke ikke blot Videbegærlighed, men ogsaa til Dels videnskabelige Interesser har ligget til Grund.

Som Rejsende i vor Tid kan nævnes daværende Auditor, senere Overformynder, Konferensraad Th. E. Petersen ¹⁾, der i 1856 efter at have været i Italien og Ægypten besøgte det hellige Land, hvor han fornemmelig undersøgte Oltidslevninger ²⁾. Til lige med ham kan nævnes nuværende Professor, Dr. theol. C. H. Scharling, der rejste 1861, og i hvis Beretning ³⁾ man har en udmærket grundig Beskrivelse af Jerusalem og alle mærkelige Steder i samme, samt af flere andre i det hellige Land, nuværende Professor Valdemar Schmidt, der ligeledes i 1860 og 1861 berejste Palæstina foruden Grækenland og Ægypten, og som har givet en ypperlig og livlig Rejseskildring ⁴⁾, Digteren Chr. Richardt, der rejste 1862, hvis Beretning ⁵⁾ navnlig har poetisk Værd, den forhenværende Slotspræst ved det græske Hof T. V. L. Hansen, der 1866 berejste Palæstina, Professor F. P. W. Buhl, der i 1889 tiltraadte en Studierejse til Grækenland, Ægypten, Palæstina og Tyrkiet og har givet en smuk og med Hensyn til Mindesmærkerne fra Fortiden meget lærerig Skildring af Egnen om Genesaret Sø ⁶⁾, nuværende Præst ved Helligaands Kirken i København Blaumüller, der rejste 1897, og hvis Beretning ⁷⁾ ligesom Digteren Chr. Richardts mest er af poetisk Indhold.

Den kun sjældent besøgte Ruinby, Cæsareæ Palæstina (Kaissariyé) gæstedes i 1906 af nuværende Sognepræst ved Esaiaskirken i København, A. Bro-

¹⁾ Død 1907.

²⁾ Th. E. Petersen. Et Besøg i Jerusalem og Omegn i Februar 1856, Kbh. 1857. Ikke lang Tid derefter udgav en bornholmsk Sømand, Thidemand, en meget kortfattet Beskrivelse af Jerusalem og Egnen mellem denne Stad og Jaffa (Thidemand, Optegnelser paa en Rejse fra Jaffa til Jerasalem i Sept. 1857, Rønne 1861).

³⁾ Scharling, En Pilgrimsferd i det hellige Land, Kbh. 1876.

⁴⁾ Valdemar Schmidt, Rejse i Grækenland, Ægypten og det hellige Land, Kbh. 1863.

⁵⁾ Chr. Richardt, Det hellige Land, Kbh. 1870. — Dagbogsblade fra det hellige Land i Paasken 1862, Kbh. 1863, indeholder omtrent det samme, som den første Del af den foregaaende. I Nyere Digte, Kbh. 1864 findes ogsaa Erindringer om hans Rejse. Richardt døde som Præst i Vemmetofte 1893.

⁶⁾ Buhl, Genesaret Sø og dens Omgivelser, i Nielsens Smaaskrifter til Oplysning for Kristne, 1889.

⁷⁾ Blaumüller, Hellig Jord, Kbh. 1898.

strøm, paa en Rejse, som han, efter at have været i Ægypten, foretog i det hellige Land, hvor han bl. a. studerede flere af de i Biblen omhandlede Steder og besøgte Østerlandsmissionen, hvornæst han begav sig til Lilleasien og dér bl. a. besaa Udgravningerne ved Ephesus¹⁾.

I 1908 har cand. theol. C. E. Dreyer og Høj-skoleforstander i Haslev, Davidsen, besøgt det hellige Land, og dér bl. a. beset det ældste Jeriko, hvor Grundvolden til de Mure, som Josva bragte til at falde, nu er komne for Dagen.

Blandt de Rejser, som særlig fremkaldtes af ren videnskabelig Interesse, maa først nævnes den, som med Understøttelse af Frederik III foretaget af Sønderjyden Theodor Petraeus i Aarene mellem 1655 og 1660. Under mange Farer og Besværligheder besøgte han Grækenland, Syrien, Palæstina, særlig Jerusalem og Ægypten, dog egentlig ikke med noget geografisk Formaal, men for at studere Sprog, saaledes arabisk, ætiopisk, koptisk, persisk og armenisk. Han hjembragte en Samling værdifulde Haandskrifter, som det var hans Hensigt at udgive i Trykken, hvad han dog ikke naaede. Efter Ophold i Holland og England, bosatte han sig i København og døde her 1672²⁾.

1725 begyndte Vitus Jonassen Bering sine storartede Undersøgelser i det nordøstlige Asien, ved hvilke flere danske var ham behjælpelige. De er dog alt tidligere omhandlede i Geografisk Tidsskrift³⁾, og de forbigaas derfor her.

¹⁾ En samlet Beretning om Rejsen vil snart fremkomme i Indre Missions Børneblad. Spredte Bidrag findes i Julestjernen 1906 o. fl. Blade og Tidsskrifter.

²⁾ Se nærmere om ham og hans Skrifter Biogr. Lex. — Kort Tid, førend Petraeus foretog sin Rejse, var der af Hertug Frederik af Slesvig-Holsten (født 1597, død 1659), sendt Gesandtskaber til Storfyrsten af Moskov og Kongen af Persien. Om disse Rejser, hvoraf den første til Moskov foretoges 1633 —34 og den anden til Persien gennem Moskov 1635 og nærmest paafølgende Aar, har en af Deltagerne, Meklenburgeren Mandelsloh, givet en Beretning, der er bleven udgivet paa tysk, derhos oversat paa forskellige Sprog (se om disse Ud-gaver Bibliotheca danica II, 411 f.).

³⁾ Geografisk Tidsskrift XIX, 38 f.

Som den næste i Rækken af Rejser af ren videnskabelig Art maa anføres den i sin Tid overordentlig berømte, der foretoges af Niebuhr, af hvis Beretning¹⁾ der udkom Oversættelser i flere Sprog²⁾, foruden et kortfattet Sammendrag paa svensk³⁾. Niebuhr var vel af Fødsel en Tysker⁴⁾; men Rejsen udførtes paa Foranledning af den danske Konge, og det var mere Omstændighederne end Rejsens Plan, der bevirkede, at det blev Niebuhr, der kom til at afgive Beretningen om den. Rejsen fremkaldtes nemlig af Frederik V, som ved Statsminister J. H. E. Bernstorff overdrog Orientalisten, Hofraad Michaëlis i Göttingen at skaffe nogle i Filologi, Naturvidenskab og Matematik kyndige Mænd til at foretage en Rejse i Sydarabien for at samle nyt Stof til gammel-testamentlig Filologi og Eksegese, hvorhos Bernstorff udvidede Formaalet til at omfatte almen arkæologiske, historiske, geografiske og fysiske Undersøgelser, Michaëlis foreslog Danskeren Fr. Chr. v. Haven, der af Kongen udnævntes til Professor, som særlig sprogkyndig, den svenske Filolog og Naturforsker Peter Forskål, der ligeledes før Rejsen udnævntes til dansk Professor, og Carsten Niebuhr, der særlig skulde virke som Astronom og Naturforsker. De fik Befaling at samles i København i Slutningen af 1760 og forøgedes her med Lægen, Dr. Chr. Karl Cramer og den tyske, til Danmark indkaldte Kobberstikker eller Maler Georg Vilhelm Bauernfeind, der skulde være Selskabets Tegner. Alle disse, undtagen Niebuhr, døde dog paa Rejsen, saa at den alene fuldførtes af denne. hvis Navn saaledes fortrinsvis har givet den Præg.

¹⁾ Niebuhr, Reisebeschreibung nach Arabien und andern umliegenden Ländern, I, Kbb. 1774, II, Kbb. 1778, III, Hamburg 1837.

²⁾ Se om disse Bibliotheca danica II, 413.

³⁾ Ödmann, Sammandrag af Justitie-Rådet Herr. Carsten Niebuhrs Resa i Levanten, Stockholm 1787.

⁴⁾ Se om ham B. G. Niebuhr, Carsten Niebuhrs Leben, Kiel 1817.